

philosophia christiana

Credință și failibilism

Nicolae Turcan

Am admirat întotdeauna failibilismul lui Popper. Pentru onestitatea științei și pentru a dovedi că adevărurile ei rezistă, Popper propune infirmarea acestor adevăruri și teorii. Știința veritabilă trebuie să se străduiască în a aduce dovezi care să ateste că anumite teorii sunt eronate. În măsura în care, chiar după acest atac, teoriile științifice rezistă, ele se dovedesc purificate și solide, iar știința dobândește un plus de corectitudine și de întemeiere. Cunoașterea științifică a naturii lucrurilor se dovedește astfel corectă și pe deplin legitimă.

Cum ar arăta această metodă translatată în câmpul credinței? Un failibilism al credinței ar constitui oare o sursă de întemeiere și un argument care să fie preluat de pildă de teologia fundamentală sau de apologetică, pentru a demonstra soliditatea existenței lui Dumnezeu și a credinței în El? Dacă analizăm această posibilitate, ne izbim de la bun început de diferența capitală între obiectualitatea câmpului științific, cea care face cu puțință obiectivitatea teoriilor științei, și lipsa acesteia la nivelul credinței. Cu toate acestea rămâne o zonă științifică și în teologie, diferitele discipline înrudite cu cele nonteologice fiind o mărturie clară în acest sens. Istoria bisericească, arheologia biblică, hermeneutica textelor sfinte etc., toate au la bază metode științifice și se propun ca științe teologice tocmai pentru că au în câmpul lor de-a face cu obiectualitatea. Aceste științe pot fi obiective în aceeași măsură ca științele nonteologice, ba mai mult, ele pot rezista chiar în absența credinței. De aceea nu ne spun prea mult dacă suntem interesați de failibilismul credinței.

Nu vom face o întoarcere nici către psihologie, fie ea religioasă, din simplul motiv că aventura credinței, deși se desfășoară în interioritatea sufletului, nu rămâne doar atât. Să ne amintim de cuvântul lui Sf. Ap. Iacov, „Credința fără de fapte moartă este” (Iac 2, 20), și să încercăm să articulăm failibilismul pornind de aici. Să lăsăm deci pentru moment la o parte argumentele atee împotriva existenței lui Dumnezeu, demonstrațiile și atacurile care pot veni din partea științei, criticele împotriva ierarhiei bisericești în care se poate suspecta prea omeneasca voință de putere și multe alte aventuri nihiliste, sceptice ori (neo)ateiste.

Întrebarea este: dacă un om care crede s-ar apuca să practice, din onestitate failibilistă, faptele necredinței, credința în sine ar rezista? Deși ar continua să se roage, o asemenea persoană ar trebui să bată crășmele în lung și-n lat, înecându-se în alcool ori de câte ori ar simți nevoia onestității credinței; ar putea merge la bordel nu cu *Critica rațiunii pure* în buzunar, asemenea lui Cioran, ci mai grav, cu Sf. Scriptură, provocându-l pe Dumnezeu să reziste acestui atac; de asemenea, când ar avea nevoie de bani, i-ar fura în cel mai atent mod cu puțință; ar înșela și minți cât i-ar permite situația, pentru a nu fi demascată și n-ar trebui să se dea înapoi nici de la „contraargumentul” final – vărsarea de sânge. În fond, și-ar putea argumenta el, dacă în istorie s-a vărsat atâta sânge în numele lui Dumnezeu, de ce n-ar putea vărsa și el, având tot un ideal „divin”?

Am făcut această descriere plastică pentru a ajunge la un rezultat. Așadar, un asemenea om, care încearcă prin fapte potrivnice să-și verifice obiectivitatea și tăria credinței, ce ar putea conchi-de? Evident, răspunsul ar ține din nou nu de obiectivitate, ci de felul în care el, ca persoană care încă se mai roagă, trage concluziile. Deși e greu de imaginat că un credincios veritabil ar face cu bună știință (și de dragul științei!) așa ceva, istoria ne-a vorbit mult prea mult de ticăloși care cred, așa că îmbinarea nu e imposibilă. Ceea ce ar rezulta din acest tur de forță failibilist ar fi totuși o poveste personală, iar concluziile s-ar aplica doar celui care a făcut experimentul. Mi-e greu să cred că, fiind credincios, omul nostru ar mai rămâne la fel; sunt convins însă că, dacă ar rămâne totuși printre cei ce cred, dacă prin cine știe ce revelație surprinzătoare, fie divină, fie rod al conștiinței proprii, ar ajunge să afirme că Dumnezeu există și credința e un dar care merită acceptat, nu ar mai avea *aceeași credință* ca înainte de experiment. Poate că ar fi convins că poți crede chiar făcând faptele necredinței, devenind astfel un soi de eretic (și câte denominațiuni creștine nu trec cu mare ușurință peste necesitatea faptelor, accentuând-o doar pe cea a credinței?). Poate că s-ar reconverti, cu tăria pocăinței aceluia avvă din *Pateric* care a devenit călugăr după ce a spintecat cu sabia o femeie gravidă pentru a vedea „cum stă pruncul în pântecul ei” (Apollo,

2)! Oricare ar fi rezultatul, „failibilismul credinței” nu ar putea fi o metodă pentru dovedirea onestității științifice a credinței.

Invers, ateul virtuos, care s-ar apuca să practice faptele credinței pentru a testa rezistența ateismului probabil că ar cădea sub aceleași considerente concluzive. Există un personaj al lui Vladimir Volkoff, în *Struțocămila*, care, comunist fiind, devine preot pentru a submina Biserica din interior. După mai bine de două decenii, misiunea lui se diluează, în timp ce credința capătă substanță. Se poate imagina și în cazul unui experiment failibilist ca ateismul să nu reziste și să se preschimbe în credință, dar, firește, aceasta este situația excepțională. A te purta ca și cum ai crede, chiar dacă ai credință puțină, poate spori credința; dar a face același lucru, ateul fiind, un rezultat similar pare destul de improbabil, deși nu imposibil. Un alt exemplu, din aceeași zonă, este personajul dostoievskian din *Crimă și pedeapsă*, în care conștiința morală s-a manifestat surprinzător chiar pentru posesorul ei. Raskolnikov reprezintă limita în care nu prin faptele credinței, ci prin ducerea la excelsus a faptelor necredinței ajunge, în cele din urmă, să creadă.

Rezultatul acestui tip de failibilism – dostoievskian și într-un sens și în celălalt – ar ține, așadar, de subiectivitatea și decizia proprie. El nu ar putea funcționa obiectiv, ca în sfera științelor, deci nu ar putea constitui o probă evidentă pro credință sau pro ateism. Într-un fel, failibilismul e impropriu și impracticabil în sfera interiorității, acolo unde-și află locul credința în Dumnezeu. Aceasta nu înseamnă să trasăm o distincție radicală (și modernă) între subiectiv și obiectiv, aruncând credința doar în sfera subiectivismului; unele confirmări venite dinspre zona științei, ca și fenomenul social al comuniunii de credință ne obligă să ne reținem de la o atare atitudine. Cu toate acestea Dumnezeu-persoană, al dialogului și al dragostei, nu poate fi supus niciunui experiment științific crucial. Neputând deveni un obiect de studiu, un cadavru divin pe masa de lucru a științei, El rămâne într-o zonă aflată dincolo de testele failibiliste, fără ca prin acest fapt credința să-și piardă din onestitate. Numai că e vorba de onestitatea care vine din faptele credinței: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (Mt 5, 16).